

Prof. UPP dr hab. Jolanta Czarnocińska
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Instytut Żywienia Człowieka i Dietetyki
ul. Wojska Polskiego 31
60-624 Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej

pt. Wzory żywienia kobiet uczestniczących w zajęciach szkoły rodzenia

wykonanej przez mgr inż. Małgorzatę Więch

pod kierunkiem prof. IMiD dr hab. n. med. Haliny Weker

Ważnym osiągnięciem nauki jest uznanie sposobu żywienia za jeden z istotnych czynników decydujących o stanie zdrowia oraz występowaniu odchyłeń w stanie zdrowia i określonych chorób. Racjonalny sposób żywienia kobiety w okresie ciąży ma wpływ zarówno na jej stan odżywienia, jak również przebieg ciąży i zdrowie dziecka w jego życiu płodowym, a także w czasie dzieciństwa i w wieku dojrzałym. Bez wątplenia problematyka związana z żywieniem kobiet w ciąży jest ciągle aktualna i ma duże znaczenie w aspekcie stanu zdrowia przyszłych pokoleń.

Ocena sposobu żywienia połączona z wyodrębnieniem wzorów żywienia jest obecnie uważana za kompleksową metodę ułatwiającą określenie związków zachodzących między dietą a stanem odżywienia. To nowoczesne i holistyczne podejście dostrzega złożone zależności między różnymi cechami odżywiania i umożliwia budowanie silniejszych wniosków w porównaniu z analizą wpływu pojedynczych cech odżywiania na zdrowie. Warty podkreślenia jest fakt, że w polskim piśmiennictwie wzory żywienia kobiet w okresie ciąży nie zostały dotychczas szeroko opisane.

Biorąc powyższe pod uwagę, wybór tematu przez mgr inż. Małgorzatę Więch nie tylko wpisuje się w nurt aktualnych i ważnych problemów badawczych, ale także ma wyjątkowe znaczenie dla zdrowia publicznego.

Ocena celu pracy i jego uzasadnienia

Cel pracy poprzedzono wprowadzeniem i częścią literaturową, obejmującą 55 stron maszynopisu i składającą się z czterech podrozdziałów. W dwóch pierwszych podrozdziałach omówiono fizjologię ciąży i stan zdrowia kobiet w okresie ciąży, w tym stan odżywienia.

Dwa ostatnie podrozdziały dotyczą zasad prawidłowego żywienia kobiet ciężarnych i wzorów żywienia kobiet w okresie ciąży. Informacje zawarte w części literaturowej są kluczowe dla podjętego tematu i bardzo dobrze wprowadzają czytelnika w problematykę rozprawy. Czytając podrozdział poświęcony żywieniu kobiet w okresie ciąży zauważyłam kilka błędów. W tytule tabeli 4 i w tekście rozdziału znalazło się niefortunne sformułowanie, a mianowicie *spożycie energii*. Moim zdaniem energię raczej pobieramy z pokarmem, za to spożywamy żywność i zawarte w niej składniki pokarmowe. Dlatego też w odniesieniu do energii lepiej jest używać pojęcia *pobranie*, zamiast *spożycie*. Na stronie 36 w tabeli 5 są nieprawidłowe jednostki dla folianów, *mg* zamiast μg , a wśród wymienionych witamin niepotrzebnie uwzględniono cholinę. Na ogół przyjmuje się, że choliny nie powinno zaliczać się do witamin, ponieważ występuje w dużych ilościach jako składnik niektórych tłuszczów złożonych i nie ma udokumentowanych podstaw do uznania jej za czynnik niezbędny w żywieniu człowieka.

Tytuł pracy w zasadzie odpowiada celowi i treści rozprawy, ale w moim przekonaniu mógłby być zmodyfikowany, ponieważ nie odzwierciedla w pełni szerokiego zakresu badań wykonanych przez Doktorantkę. Tytuł w obecnym brzmieniu pokazuje, że wzory żywienia kobiet ciężarnych zostały zidentyfikowane, ale nie pokazuje, iż zostały one ocenione pod względem wartości odżywczej i związku z przyrostami masy ciała w czasie ciąży. Wspominam o tym dlatego, aby ewentualnie uwzględnić tę uwagę podczas przygotowywania przyszłych publikacji naukowych.

W dalszej części pracy przedstawiono cele i hipotezy badawcze. Taka konstrukcja dysertacji jest obowiązkowym standardem przygotowywania prac na stopień naukowy doktora, gdyż pozwala na sprawdzenie umiejętności formułowania problemów badawczych, dzielenia ich na zadania badawcze i wskazywania oczekiwanych wyników. Warto podkreślić, że cele i hipotezy łączą się w logiczną całość z częścią literaturową pracy, ale mam zastrzeżenia co do sposobu sformułowania niektórych celów, zwłaszcza drugiego i trzeciego spośród celów szczegółowych, w których brakuje mi początkowego wyrazu typu *ocena*, *analiza* lub *określenie*.

Ocena metod badawczych

Badania przeprowadzono z udziałem 392 kobiet w wieku 19-40 lat będących w II i III trymestrze ciąży. Zastosowano celowy dobór próby do badań, podając kryteria włączenia i wyłączenia. Dobór metod badawczych jest poprawny, podobnie jak i metod analizy statystycznej, ale sporo wątpliwości budzi umiejscowienie ich opisu, bowiem niektóre

informacje znajdują się w rozdziale wynikowym. Dotyczy to charakterystyki badanej grupy i sposobu wyodrębniania wzorów żywienia.

Narzędziem badawczym była ankieta składająca się z trzech części, z których druga była najważniejszą, ponieważ zawierała kwestionariusz oceniający częstotliwość zwyczajowo spożywanej żywności wraz z określeniem wielkości porcji. W pracy napisano, że ankieta była autorska. Jeśli tak, to należało ocenić rzetelność i trafność opracowanego narzędzia badawczego. A może ta najważniejsza jej część nie była autorska, tylko wykorzystująca narzędzie stworzone i sprawdzone przez innych autorów? Jeśli tak, to należało odwołać się do odpowiedniej pozycji piśmiennictwa.

Ocena omówienia wyników, dyskusji i wnioskowania

Wyniki i ich omówienie przedstawiono na 53 stronach maszynopisu, wyodrębniając trzy podrozdziały. Pomijając treści, które jak już wcześniej wspomniałam powinny znajdować się w rozdziale metodycznym, można stwierdzić, że większość wyników zaprezentowano w sposób przejrzysty, choć jednocześnie bardzo drobiazgowy i niekiedy trudny w odbiorze z powodu zastosowania zbyt małej czcionki. Wyniki zostały przedstawione w logicznej kolejności i nie ma wśród nich niepotrzebnych, ale mankamentem tej części pracy jest brak pełnej zbieżności z celami szczegółowymi pracy, biorąc pod uwagę liczbę i kolejność tych celów. Niektóre wyniki pokazano podwójnie, jednocześnie w tabeli i na rycinie (tabela 11 i ryc. 3, tabela 13 i ryc. 4, tabela 19 i ryc. 10), a w innym miejscu wyniki zostały zdublowane w dwóch tabelach (tabela 35 i tabela 38a, tabela 36 i tabela 38a, tabela 37 i tabela 38a). W tabelach, w których obok odsetka przebadanych osób podano też liczbę przebadanych osób, nie zawsze suma przebadanych kobiet wynosi 392. Tego typu sytuację zauważyłam w przypadku tabeli 19 i proszę o jej wyjaśnienie.

Uzyskane wyniki poddano interesującej i wnikliwej dyskusji. Dyskusja zajmuje 12 stron, na których szczegółowo zinterpretowano otrzymane wyniki oraz porównano je z danymi literaturowymi. Rozdział ten zasługuje na wysoką ocenę oraz wskazuje na dużą znajomość literatury przedmiotu. Wnioski poprzedzono podsumowaniem, w którym słusznie podkreślono, że analiza wzorów żywienia kobiet w okresie ciąży może być pomocna w edukacji, a także modyfikacji zaleceń dotyczących sposobu żywienia tej grupy populacyjnej, w tym również w zakresie suplementacji. Sformułowano w sposób poprawny sześć uzasadnionych wniosków, bo powiązanych z otrzymanymi wynikami. Nie oznacza to jednak, że nie mam do nich żadnych zastrzeżeń. Po pierwsze, nie są one w pełni zgodne z celami szczegółowymi pracy, zaś po drugie, brakuje wśród nich jednoznacznego ustosunkowania się

do wyłonionych wzorów żywienia, jako zalecanych lub nie zalecanych do stosowania w żywieniu kobiet ciężarnych. Proszę o uzupełnienie tego podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Ocena formalna pracy

Układ dysertacji jest typowy dla prac promocyjnych o charakterze doświadczalnym. Na ocenianą rozprawę składa się 158 stron maszynopisu, w ramach których wyodrębniono: streszczenie polskie i angielskie, wykaz skrótów, wprowadzenie, podstawy teoretyczne dotyczące ciąży niepowikłanej (będące częścią literaturową), cel pracy, materiał i metody badania, wyniki badania i ich omówienie, dyskusję, podsumowanie wyników i wnioski, piśmiennictwo oraz aneks z trzema załącznikami w postaci kwestionariusza ankietowego, spisu tabel i spisu rycin. W pracy zamieszczono 40 tabel i 21 rycin.

W rozprawie wykorzystano 237 źródeł, które obejmują przede wszystkim artykuły naukowe w czasopismach, rozdziały z podręczników, monografie, raporty i strony internetowe. Mocną stroną piśmiennictwa jest fakt, że 70% pozycji zostało opublikowanych w ostatnich 10 latach i aż 40% pozycji ukazało się w ostatnich 5 latach. Zdecydowana większość piśmiennictwa jest anglojęzyczna i pochodzi ze znanych periodyków naukowych. Piśmiennictwo jest dobrze dobrane, a sposób cytowania wydaje się prawidłowy, zaś moja niepewność w tej kwestii jest związana z jedynie wyrywkowym sprawdzaniem pracy pod tym kątem. Słabą stroną piśmiennictwa jest fakt, że nie podawano w sposób ujednolicony wielu danych bibliograficznych dotyczących poszczególnych pozycji.

Całość pracy jest na ogół napisana poprawnie i jednoznacznie, chociaż Doktorantka nie ustrzegła się błędów natury edytorskiej i językowej, w tym nomenklaturowej. Z obowiązku recenzenta wymienię kilka z nich:

- używanie wyrazu *posiada* zamiast *ma* lub *zawiera*,
- stosowanie nazwy *kwasy foliowe* w odniesieniu do spożycia folianów lub ich zawartości w żywności,
- stosowanie nazwy *foliany* w odniesieniu do suplementacji,
- używanie wyrazu *niedobory* w zdaniach nawiązujących do diety, a nie do organizmu,
- wykorzystywanie pojęcia *profil składników odżywczych* zamiast *wartość odżywcza*,
- wykorzystywanie pojęcia *profil energetyczno-odżywczy* zamiast *wartość energetyczna i odżywcza*.

Podsumowanie

Wszystkie uwagi przedstawione powyżej nie umniejszają wartości merytorycznej dysertacji, którą można uznać za cenny i wartościowy wkład do wiedzy z zakresu żywienia człowieka. Dobór metod i sposób ich wykorzystania w badaniach świadczą o dobrej znajomości warsztatu badawczego, a uzyskane wyniki realizują założone cele i odpowiadają na postawione hipotezy badawcze. Oceniana praca dowodzi również umiejętności krytycznego analizowania wyników, opartego na znajomości aktualnego stanu wiedzy. Bez wątpienia praca zasługuje na pozytywną ocenę.

Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny praca pt. *Wzory żywienia kobiet uczestniczących w zajęciach szkoły rodzenia* odpowiada wymaganiom stawianym pracom badawczym na stopień doktora nauk rolniczych, w zakresie technologii żywności i żywienia. W związku z tym wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Żywieniu Człowieka i Konsumpcji o przyjęcie rozprawy jako doktorskiej i dopuszczenie mgr inż. Małgorzaty Więch do dalszego toku postępowania, to jest publicznej obrony.

Poznań, 03.09.2019 r.

